

नगरसभाबाट स्वकृत मिति २०७५/१/३०

कमलामाई नगरपालिका

कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७५

कमलामाई नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
३ नं. प्रदेश, सिन्धुली

कमलामाई नगरपालिका कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन-२०७५

प्रमाणिकरण मिति : २०७५/०२/१०

प्रस्तावना:

कमलामाई नगरपालिकाका क्षेत्रभित्र कृषिका व्यवसायीकरण गर्न, कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन एवम व्यवस्थापन गर्न, कृषक एवम कृषि व्यवसायीबीच आपसी सम्बन्ध सुदृढ गर्न तथा कृषि करारका माध्यमबाट उत्पादन बढाउन र बजारीकरणद्वारा व्यवसायिक रूपमा समग्र कृषि विकासका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकाले कमलामाई नगरपालिकाको दोश्रो नगरसभाद्वारा यो ऐन पारित गरी लागू गरिएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम “कमलामाई नगरपालिकाको कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७५” रहेको छ ।
 - (२) या ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-
 - (क) “उत्पादक” भन्नाले कृषि वस्तु उत्पादन गर्ने कृषक वा कम्पनी वा कृषि फार्म वा सहकारी उत्पादक सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ख) “एजेन्ट” भन्नाले कृषि उद्यमी, व्यवसायी, कृषि बजार वा कृषिजन्य वस्तुहरूको कारोबार गर्न दर्तावाला व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले सङ्गठित संस्थाका प्रतिनिधिलाई समेत जनाउँछ ।
 - (ग) “कार्यपालिका” भन्नाले कमलामाई नगरपालिकाको नगर कार्यपालिका सम्भन्नुपर्छ ।
 - (घ) “कृषि” भन्नाले यस ऐनको दफा १० बमोजिम स्थापित कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषलाई सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ङ) “कृषक” भन्नाले यस ऐनको प्रयोजनका लागि कसैको जग्गा करारमा लिई वा आफ्नो जग्गामा व्यावसायिक कृषि खेती गर्ने कृषक, कृषक समूह, कृषि व्यवसायी, कृषि फर्म र कृषि सहकारी समेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।

- (च) “कृषि” भन्नाले अनुसूची (१) मा उल्लेख भए बमोजिमको विषयसँग सम्बन्धित कृषिलाइ सम्भन्नु पर्दछ र सो शब्दले व्यवसायिक कृषिलाई समेत जनाउँछ ।
- (छ) “कृषि फार्म” भन्नाले व्यवसायिक प्रयोजनका लागि अनुसूची (१) बमोजिमका बाली उत्पादनका लागि सञ्चालन गरिएका कृषि फार्म सम्भन्नु पर्छ ।
- (ज) “कृषि बजार” भन्नाले कृषि उपजको ग्रेडिङ, प्याकेजिङ, ढुवानी, भण्डारण, वितरण तथा कृषि उपजको बिक्री वितरण गर्न कृषि बजार सम्भन्नु पर्छ ।
- (झ) “कृषि वस्तु” भन्नाले कृषकले कुनै बोटविरुवा वा जीवजन्तबाट उत्पादन गरेका उपभोग्य कृषि वस्ते सम्भन्नु पर्छ ।
- (ञ) “कृषि व्यवसाय” भन्नाले देहायका व्यवसाय सम्भन्नु पर्छ :-
- (१) व्यवसायिक उद्देश्यले गरिने कृषि बाली वा वस्तुका उत्पादन,
 - (२) कृषिजन्य वस्तुका प्रशोधन,
 - (३) कृषि उपजका व्यापार,
 - (४) कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने रासायनिक वा प्राङ्गारिक मलका उत्पादन, भण्डारण तथा वितरण,
 - (५) कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने विउ, वेर्ना, नश्ल र भुराका उत्पादन, परामर्श सेवा, भण्डारण तथा वितरण,
 - (६) कृषिमा प्रयोग हुने औषधि एवम विषादीका उत्पादन, परामर्श, भण्डारण तथा बिक्री व्यवसाय ।
- (ट) “खुद्रा बजार” भन्नाले कुन विक्रेताले उपभोक्तालाई बिक्री गर्ने खुद्रा बजारलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (ठ) “तोकिएका वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन बमोजिम बनेको नियमावलीमा तोकिएका वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्छ ।
- (ड) “थोक बजार” भन्नाले कुनै उत्पादक वा विक्रेताले अर्को विक्रेतालाई कृषि वस्तु बिक्री वितरण गर्ने थोक बजारलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (ढ) “नगरपालिका” भन्नाले कमलामाई नगरपालिका सम्भन्नु पर्छ ।
- (ण) “प्रमुख” भन्नाले कमलामाई नगरपालिकाका नगर प्रमुख सम्भन्नु पर्छ ।

- (त) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले कमलामाई नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्भन्नुपर्छ ।
- (थ) “विक्रेता” भन्नाले कृषि वस्तुहरू बिक्री गर्ने व्यापारी, कृषक, कृषक समूह, कृषि फार्म, सहकारी संस्था, कम्पनी वा एजेन्ट बिक्रेता समेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (द) “मन्त्रालय” भन्नाले सङ्घ तथा प्रदेशका कृषि क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ध) “व्यवसायिक कृषि करार” भन्नाले व्यवसायिक कृषि खेती वा कृषि फार्मका सञ्चालन, कृषि वस्तुका व्यावसायिक उत्पादन, खरिद, बिक्री, सञ्चय र बजारीकरण गर्ने वा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने दुई वा सो भन्दा बढी पक्षहरूबीच भएको सम्झौता वा व्यवसायिक कृषि करारलाई सम्भन्नु पर्दछ । यस शब्दले व्यवसायिक कृषि प्रयोजनका लागि व्यक्तिगत वा संस्थागत रूपमा लिजमा लिन दिन वा कृषिजन्य उद्योगका लागि कृषि वस्तु वा बालीका उत्पादन वा आपूर्ति गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी पक्षहरू बीच क्षेत्रफल, परिमाण, मूल्य र गुणस्तरका आधारमा भएको करारलाई समेत जनाउछ ।
- (न) “वडा” भन्नाले कमलामाई नगरपालिकाका वडा सम्भन्नुपर्छ ।
- (प) “समिति” भन्नाले यस ऐनको दफा ३ बमोजिम गठन भएको कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (फ) “सभा” भन्नाले कमलामाई नगरपालिकाका नगर सभालाई सम्भन्नुपर्छ ।
- (ब) “सङ्कलन केन्द्र” भन्नाले कृषकहरूले दोस्रो बजारमा बिक्री गर्ने उद्देश्यले कृषि उपज संकलन गरेर बिक्रेतालाई बिक्री गर्ने सङ्कलन केन्द्रलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (भ) “हाट-बजार” भन्नाले कृषि उपज लगायत अन्य स्थानीय उत्पादन बिक्री गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तहबाट स्वीकृत लिई सञ्चालन भएका हाटबजारलाई सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद २

कृषि बजार सम्बन्धी व्यवस्था

३. कृषि बजारको स्थापना: (१) नगरपालिकाले आफ्ना क्षेत्रभित्रका कुनै पनि स्थानमा कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) कृषि सम्बन्धी सहकारी वा कृषि सम्बन्धी व्यवसायिक संस्थाले नगरपालिकाको अनुमति लिई कृषि बजार स्थापना गर्न सक्नेछ ।

४. कृषि बजारको वर्गीकरण : (१) यस ऐनका दफा ३ बमोजिम स्थापना हुने कृषि बजारको वर्गीकरण देहाय बमोजिमको हुनेछ :-

(क) थोक बजार,

(ख) खद्रा बजार,

(ग) हाटबजार,

(घ) सडकलन केन्द्र,

(ङ) सहकारितामा आधारित हाटबजारको व्यवस्था गर्ने ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका बजार सञ्चालन वापत लाग्ने शुल्क नगर सभाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३) बजार सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था कायपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

५. कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति: (१) यस ऐनका दफा (६) बमोजिम स्थापना भएका कृषि बजारका सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि कृषि बजार तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६. पशु बधशालाको स्थापना : (१) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र पशुबधशाला स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) पशुपंक्षी सम्बन्धी सहकारी वा व्यवसायिक संस्थाले नगरपालिकाको अनुमति लिई पशु बधशालाका स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(३) नगरपालिकाले सहकारी वा व्यवसायिक संस्थासँग सार्वजनिक निजी साभेदारीमा पशुबधशाला स्थापना गरी सञ्चालन गराउन सक्नेछ ।

(४) पशु बधशालाको मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. पशु बधशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति : (१) यस ऐनको दफा (३) बमोजिम स्थापना भएको पशु बधशालाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि एक पशु बधशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) पशु बधशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ३

कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था

६. स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति: (१) कृषि क्षेत्रको समग्र विकास तथा प्रवर्द्धन लगायतका कार्य गर्न कमलामाई नगरपालिकामा एक स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा देहाय बमोजिका सदस्यहरु रहने छन् :-

(क)	नगर प्रमुख वा निजले तोकेको व्यक्ति	– अध्यक्ष
(ख)	कृषि क्षेत्र हेर्ने नगर कार्यपालिकाका सदस्य	– सदस्य
(ग)	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	– सदस्य
(घ)	नगरपालिका स्तरीय खाद्य सुरक्षा समितिका संयोजक वा प्रमुख	– सदस्य
(ङ)	नगरपालिका स्तरीय राष्ट्रिय कृषक समूह महासङ्घका अध्यक्ष	

- वा प्रतिनिधि – सदस्य
- (च) समितिले मनोनयन गरेको महिला उद्यमीहरू मध्येबाट एकजना – सदस्य
- (छ) समितिले मनोनयन गरेको व्यवसायिक किसानमध्ये एकजना महिला – सदस्य
- (ज) सिन्धुली उद्योग बाणिज्य सङ्घका प्रतिनिधि – सदस्य
- (झ) नगरपालिकाको पशु चिकित्सक वा कृषि अधिकृत –सदस्य
- ब) समितिले मनोनयन गरेको विज्ञ सदस्य एक जना –सदस्य
- (ट) नगरपालिकाको कृषि अधिकृत – सदस्य सचिव
- (३) समितिले सम्बन्धित क्षेत्रका विशेषज्ञ तथा अन्य व्यक्तिलाई समितिका बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(४) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ

।

(५) समितिले यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार विभिन्न उप-समितिको गठन गर्न सक्नेछ ।

(६) समितिको सचिवालय नगरपालिकाको कृषि शाखामा रहनेछ ।

७. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्यत्र व्यवस्था भए देखि बाहेक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) स्थानीय स्तरमा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने,
- (ख) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न सङ्घीय तथा प्रादेशिक निकायसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- (ग) कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन गर्न सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्ने,
- (घ) कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन गर्न सम्बन्धमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (ङ) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने सीप, प्रविधि तथा अन्य आवश्यक विषयको उचित व्यवस्था गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरु गर्ने,
- (च) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको सञ्चालन गर्ने,
- (छ) कृषि ऋण उपलब्ध गराउनका लागि वित्तीय संस्थाहरुलाई सो संस्थाको नियम प्रतिकूल हुने भए समितिको अध्ययनले उचित ठहरिएका किसानहरुको हकमा कार्यपालिकामा सिफारिस गर्ने,
- (ज) कृषि सहकारी, कृषि फर्म र कृषक समेतलाई प्रोत्साहित गर्न कार्य मूल्याङ्कनका आधारमा उत्कृष्टताको सिफारिस गर्ने,
- (झ) तोकिए बमोजिम सिंचाई, गैर व्यवसायिक करेसा खेती लगायतका कार्य गर्ने,
- (ञ) कृषि फर्म, पशुपालन, दुग्ध उत्पादन वैकल्पिक उत्पादन, रैथान विउ संरक्षण लगायतका विषयमा तोकिए बमोजिम आवश्यक कार्य गर्ने,
- (ट) तोकिए बमोजिमका अन्य आवश्यक कार्य गर्ने ।

८. कृषि तथा पशुपालन व्यवसायलाई सुविधा दिने :- (१) नगरपालिकाले कृषि व्यवसाय तथा पशुपालनका लागी देहाय बमोजिम छुट तथा सुविधा दिन सक्नेछ :-

- (क) स्थानीय कर निकासी शुल्क
- (ख) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रविधि प्रयोग र विस्तारमा अनुदान जस्तै :- ढुवानी साधन, यान्त्रिक उपकरण आदि ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइने छुट तथा सुविधाहरु तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम दिइने सुविधाका अतिरिक्त अन्य सुविधा समितिको सिफारिसमा नगर कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(४) कृषि तथा पशुपालन कार्यका लागि किसानहरुलाई सिफारिस दिंदा लाग्ने दस्तुरमा मिनाहा दिन सकिनेछ ।

(५) नगर भित्र

नमूनाका रुपमा

कृषि पेसामा

संलग्न भएका

महिला

कृषकहरुलाई

प्रोत्साहन गर्न नगरपालिकाले तोकिए बमोजिम आवश्यक यन्त्र, उपकरण, बजार व्यवस्थापन, अनुदान लगायतका सुविधाहरू उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

९. कृषि ऋण: (१) कुनै पनि बैंक वा वित्तीय संस्थाले सो संस्थाको नियम बमोजिम कृषि ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि यस ऐन बमोजिमका व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धी सम्झौतालाई धितोको रूपमा स्वीकार गरी कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (१) बमोजिमको ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम उपलब्ध गराउने ऋणलाई सरकारको अति प्राथमिकता क्षेत्रमा कर्जा लगानी गरेको सरह मानी सो वापत उक्त बैंक वा वित्तीय संस्थाले पाउने सविधा समेत पाउन सक्नेछ ।

(४) कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (२) बमोजिम गरेको लगानी उठ्न नसक्ने भई अपलेखन गर्नुपर्ने भएमा सो अपलेखन गरको वर्षको खुद कर योग्य आयबाट सो अङ्क बराबरको रकम घटाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद ४

कोषको स्थापना तथा सञ्चालन

१०. कोषको स्थापना : (१) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नका लागि एक छुट्टै कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको स्थापना गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायको रकमहरू रहनेछन् :-

- (क) सङ्घीय तथा प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त रकम,
- (ख) नगरपालिकाबाट प्राप्त रकम,
- (ग) नेपाल सरकारबाट विदेशी सरकार, अन्तराष्ट्रिय सङ्घ संस्थासँग सम्झौता गरी स्थानीय तहमा विनियोजित रकम वापत प्राप्त रकम
- (घ) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) उपदफा (२) का खण्ड (ग) बमोजिमको रकम प्राप्त गर्नु अघि सङ्घीय अर्थ मन्त्रालयको स्वीकृति लिन पर्नेछ ।

११. कोषको सञ्चालन : (१) दफा (१०) बमोजिम स्थापना भएको कोषको सञ्चालन देहायका कार्यका लागि गरिनेछ ।

- (क) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न,
- (ख) कृषि तथा पशु उत्पादनका बजार प्रवर्द्धन गर्न,
- (ग) कृषि तथा पशुसेवा सम्बन्धी प्राविधिक उत्पादन गर्न,

- (घ) जैविक खेतीको विस्तार तथा प्रवर्द्धन गर्न,
- (ङ) स्थानीय नश्लका पशुपंक्षीको संरक्षण र विस्तार गर्न,
- (च) कृत्रिम गर्भाधानद्वारा उन्नत नश्लका विकास र विस्तार गर्न,
- (छ) माटो परीक्षण तथा उत्पादकत्व संरक्षण गर्न,
- (ज) कृषि तथा पशुपंक्षी क्वारेण्टाईनको सञ्चालन गर्न,
- (झ) कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्न,
- (ञ) बाली तथा पशुपंक्षी बीमा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्न,
- (ट) कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा आवश्यक अनुदान उपलब्ध गराउन,
- (ठ) व्यवस्थित कृषि बजार तथा पशुबधशाला निर्माण गर्न,
- (ड) कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी तालिम तथा शिक्षा विस्तार गर्न,
- (ढ) अनुगमन तथा मूल्यांकन सम्बन्धी कृषाकलाप सञ्चालन गर्न,
- (ण) तोकिएका अन्य कार्य गर्न ।

(३) नगरपालिकाको नीति, कानून तथा निर्देशन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्नका लागि कोषको रकम खर्च गरिनेछ ।

(४) कोषको सचिवालय नगरपालिका अन्तर्गतका कृषि शाखामा रहनेछ ।

१२. कोषको सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) समितिको तर्फबाट गरिने सम्पूर्ण खर्च दफा १० बमोजिमको कोषबाट तोकिए बमोजिम व्यहारिनेछ ।

(२) समितिको कोषमा रहको रकम समितिले प्रचलित कानून बमोजिम कुनै बैंकमा खाता खोली जम्मा गर्नेछ ।

(३) समितिको कोषको सञ्चालन समितिका अध्यक्ष वा सदस्य-सचिव र लेखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

(४) कोषको सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१३. लेखा र लेखापरीक्षण (१) कोषको आय व्ययका लेखा प्रचलित कानून बमोजिम राख्न पर्नेछ ।

(२) कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद ५

व्यवसायिक कृषि करार (लिज)

१४. व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिने : (१) यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी पक्ष बीच व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम करार गर्दा प्रचलित नेपाल कानूनको अधीनमा रही पक्षहरूका आपसी सहमतिमा विद्युतीय प्रणालीका माध्यमबाट समेत गर्न सकिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको करार गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१५. जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सकिने: कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले कृषि व्यवसाय गर्ने प्रयाजनका लागि व्यक्ति, कृषि फार्म वा व्यवसायी, कृषक समूह वा त्यस्ता कृषक समूह मिलेर बनेको समिति, सहकारीलाई जग्गा तथा भौतिक सम्पत्ति करार गरी उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

१६. जग्गा तथा भौतिक साधन माग गर्न सक्ने: (१) कुनै कृषक वा कृषि व्यवसायीले व्यावसायिक रूपमा कृषि सम्बन्धी कार्य गर्नका लागि प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी करार बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन प्राप्त गर्न दफा १५ बमोजिमको व्यक्ति वा निकायसँग माग गर्न सक्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन माग भई आएमा निश्चित अवधि तोकिए प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित निकायले करारमा जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सम्बन्धी प्रक्रिया तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) खेती नगरी लगातार दुई वर्षसम्म बाँझो रहेको कृषि योग्य जमिन नेपाल सरकारले तोकिए बमोजिम कृषि प्रयोजनका लागि प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।

१७. स्वामित्व हस्तान्तरण हुने छैन: यस ऐनको दफा १६ बमोजिम कुनै जग्गा वा भौतिक साधन उपलब्ध गराएको अवस्थामा करार गरको वा लिजमा लिएको कारणले मात्र जग्गा वा भौतिक साधनमा करारका पक्षको स्वामित्व हस्तान्तरण हुने छैन ।

१८. पुनःकरार गर्न नहुने : यस ऐन बमोजिम करार गर्ने पक्षले दाश्रो पक्षको सहमति नलिई सोही विषयमा तेश्रो पक्षसँग पुनः करार गर्न पाउने छैनन् ।

१९. व्यवसायिक कृषि करारका विषय वस्तुहरू : (१) यस ऐन बमोजिम कृषि करार गर्दा करारका प्रकृति र अवस्था अनुरूप अनुसूची-२ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(२) यस ऐनको प्रतिकूल नहुने गरी पक्षहरूका सहमतिमा उपदफा (१) मा उल्लेखित विषय बाहेकका अन्य उपयुक्त विषयवस्तुहरू समेत व्यवसायिक कृषि करारमा समावेश गर्न सकिनेछ ।

२०. व्यवसायिक कृषि करारका पक्षहरूका दायित्व : (१) यस ऐनको दफा १५ वा १६ बमोजिम कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न लिएको जग्गा तथा भौतिक साधनमा पक्षहरूको दायित्व यस ऐनमा उल्लेख भएको अतिरिक्त अन्य दायित्व करारमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) कृषि वस्तुका परिमाण वा क्षेत्र तोकी गरिने व्यवसायमा पक्षहरूका दायित्व पक्षहरूबीच करार भएकोमा यस ऐनमा उल्लेख भएका अतिरिक्त अन्य कुराहरू करारमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(३) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरूले कृषि करार प्रयोजनका लागि कृषि उत्पादन सामग्री, प्रविधि र ऋण वा अन्य सहायता आफै वा वित्तीय संस्थाहरू मार्फत तोकिएको सर्तहरूका आधारमा उपलब्ध गराउने गरी आ-आफ्नो दायित्व निर्धारण गर्न सक्नेछन् ।

४) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरूले प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

२१. करार पुरा गर्नु पर्ने समय र तरिका: (१) करारमा करार पुरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख भएकोमा उल्लिखित समयभित्र र उल्लिखित तरिका बमोजिम करार पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(२) करार बमोजिमका काम कुनै करारमा कुनै समय वा तरिका तोकिएको रहनेछ तर सो काम कुनै खास समयमा वा कुनै खास तरिकाले मात्र गर्न सकिने रहेछ भने सोही समयमा सोही तरिका बमोजिम गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा लेखिएको अवस्थामा बाहेक करारमा करार पूरा गर्न समय र तरिका उल्लेख नभएमा उचित समय भित्र उपयुक्त तरिका अपनाई पुरा गर्नु पर्नेछ ।

२२. करार पूरा गर्ने स्थान: (१) करार बमोजिम काम पुरा गर्न कुनै निश्चित स्थान तोकिएको रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(२) करार बमोजिम कुनै एक पक्षले अर्को पक्षलाई कुनै मालसामान दिन वा बुझाउने स्थान करारमा तोकिएको रहेछ भने सोही स्थानमा नै दिन वा बुझाउन पर्नेछ ।

(३) करार बमोजिम काम गर्न निश्चित स्थान नतोकिएको तर सो काम कुनै खास स्थानमा मात्र गर्न सकिने वा चलन व्यवहार वा सो कामको प्रकृति अनुसार कुनै खास स्थानमा मात्र गर्नु पर्ने किसिमको रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ ।

(४) उपदफा (२) र (३) मा लेखिए देखि बाहेक अन्य अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्न स्थान करारमा उल्लेख भएको रहेनछ भने करार बमोजिम काम गर्ने पक्षले अर्को पक्षलाई मनासिब माफिकको स्थान तोकिदिन सूचना गर्नु पर्नेछ र अर्को पक्षले पनि सो काम गर्न मनासिब माफिकको स्थान तोकिदिनु पर्नेछ ।

२३. करार पुरा गर्न नपर्ने अवस्था: देहायका अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्न आवश्यक पर्ने छन् ।

(क) करारका एक पक्षले अर्को पक्षलाई करार बमोजिमको दायित्व पुरा गर्न नपर्ने

गरी छुट दिएमा,

- (ख) बदर गराउन सकिने करार बदर गराउन पाउने पक्षले बदर गराएमा,
- (ग) अर्को पक्षले करार उल्लङ्घन गरेको कारणबाट करारको परिपालना हुन नसक्ने भएमा,
- (घ) यस ऐनको कुनै व्यवस्था बमोजिम करार बमोजिमको काम गर्न नपर्ने भएमा,
- (ङ) करार गर्दाका परिस्थितीमा आधारभूत कार्य परिवर्तन भै करारको परिपालना गर्न असम्भव भएमा ।

२४. करार दर्ता गर्न पर्ने : (१) यस ऐन अन्तर्गत सम्पन्न गरिएका करारहरू सम्झौता भएको मितिले पैंतीस दिन भित्र सम्बन्धित नगरपालिकामा दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम करार दर्ता गर्दा तोकिए बमोजिमको दस्तुर लाग्नेछ ।

(३) दर्ता नगरिएको करारको आधारमा नेपाल सरकार वा अन्य निकायले दिने सुविधा वा सहूलियत दिने प्रयोजनको लागि मान्यता प्राप्त गर्ने छैन ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम भएको करारका आधिकारिक प्रति नगरपालिकाको तोकिएको अधिकारीले अनिवार्य रूपले राख्न पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमको करार दर्ता गर्ने दुवै पक्षहरू स्वयम् वा उनीहरूका कानून बमोजिमका प्रतिनिधि उपस्थित हुनु पर्नेछ ।

(६) नगरपालिकाले कुनै व्यवसायी वा कृषकले कृषि करार दर्ता गर्न ल्याएकामा दर्ता गर्ने अधिकारीले यस ऐन बमोजिम उल्लेख हुनुपर्ने कुन कुरा उल्लेख नभएको वा अनुचित प्रावधान उल्लेख भएकोमा सो परिमार्जन गरेर मात्र दर्ता गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम दिइएको आदेश करारका पक्षहरूले पालन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ६

विवाद
समाधान

२५. विवादका समाधान : (१) यस ऐन अन्तर्गत गरिएका कृषि करारको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा पक्षहरूले आपसी वार्ताबाट त्यस्ता विवादहरू समाधान गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वार्ताबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय न्यायिक समितिमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा स्थानीय न्यायिक समितिले पैंतीस दिनभित्र मेलमिलापका माध्यमबाट विवादको टुङ्गो लगाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम भएको विवादको टुङ्गो उपर चित्त नबुझ्ने पक्षले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम ३५ दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम मेलमिलापबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानून बमोजिम मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडि बढाउन समेत सक्नेछन् ।

(६) मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडि बढाउँदा मध्यस्थकर्ताको नाम करारमा उल्लेख नभएकामा सोही बमोजिम हुनेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम करारमा नाम उल्लेख नभएकामा पक्षहरूको प्रतिनिधि, स्थानीय तहका प्रतिनिधि वा स्थानीय तहबाट तोकिएको विषयविज्ञ वा मेलमिलापकर्ता सहितको मध्यस्थता समितिको गठन गरिनेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम मध्यस्थता चयनका लागि दुवै पक्षहरूबाट अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले अनिवार्य रूपमा सात दिनभित्रमा लिखित सहमति वा असहमति दिनु पर्नेछ ।

(९) मध्यस्थता समितिले उजुरी परेको सात दिनभित्र वार्ताद्वारा विवादको समाधान गर्नु पर्नेछ ।

(१०) उपदफा (९) बमोजिम विवाद समाधान हुन नसकेमा सम्बन्धित पक्षलाई उजुरी उपर सात दिनको म्याद दिई प्रतिवाद गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

(११) उपदफा (१०) बमोजिमको समयावधिभित्र सम्बन्धित पक्षले प्रतिवाद गरी वा नगरी बसेमा सो व्यहोरा उल्लेख गरी मध्यस्थता समितिले थप सात दिनभित्रमा आफ्नो निर्णय दिनु पर्नेछ ।

(१२) उपदफा (११) बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

(१३) यस ऐन बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएका निर्णय उपर चित्त नबुझ्ने पक्षले मध्यस्थता ऐन, २०५५ को म्यादभित्र सम्बन्धित उच्च अदालतमा निवेदन दिन सक्नेछ ।

(१४) मध्यस्थता समितिका अन्य कार्यविधि करारमा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र अन्यका हकमा मध्यस्थता समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(१५) मध्यस्थकर्ताले पारिश्रमिक र सुविधा पक्षहरूबाट लिन सक्नेछन् ।

२६. म्याद सम्बन्धमा : यस ऐन बमोजिमको विवादमा पक्षका कावु वाहिरको परिस्थिति परी यस ऐनका दफा २५ को उपदफा (१०) बमोजिमको म्याद गुजन गएमा एक पटकलाई बढीमा पन्ध्र दिन म्याद थाम्न पाउनेछ ।

२७. मध्यस्थता समितिको निर्णयको कार्यान्वयन : (१) मध्यस्थता समितिको निर्णय भएको सात दिनभित्रमा पक्षहरूले निर्णय कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुन पक्षले तोकिएको समयमा निर्णयको कार्यान्वयन नगरेमा त्यस्तो निर्णयको कार्यान्वयनमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्य निकायको सहयोग लिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको कार्यालयले निर्णय कार्यान्वयन गर्ने सिलसिलामा सम्बन्धित पक्षको सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राख्न, त्यस्ता सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राखेकोमा फुकुवा गर्न लखी पठाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम रोक्का वा फुकुवा गरिदिन अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित मालपोत कार्यालय, बैंक वा वित्तीय संस्थाले त्यस्ता सम्पत्ति वा कारोबारको रोक्का वा फुकुवा गर्नु पर्नेछ ।

(५) मध्यस्थता सम्बन्धी विषयमा यस ऐनमा उल्लेखित विषयका हकमा यस ऐन बमोजिम र अन्य विषयका हकमा मध्यस्थता ऐन, २०५५ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद

७

विवि

ध

२८. व्यवसाय दर्ता गर्नु पर्ने : (१) करार गरी कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहने कृषक, कृषि फार्म वा एजेण्ट लगायतले दर्ता नगरी व्यवसाय सञ्चालन गर्नु हुँदैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको व्यवसायको दर्ता प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले गर्नेछ ।
निजले अधिकृतस्तरका कुनै कर्मचारीलाई आवश्यकता अनुसार यस्ता करार दर्ता गर्ने अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(३) व्यवसाय करार दर्ता तथा शुल्क लगायतका अन्य व्यवस्था नगर कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२९. क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था : (१) करार कार्यान्वयनको सन्दर्भमा कुनै पक्षको काम कारवाहीबाट अर्को पक्षलाई क्षति पुग्न गएमा करारमा क्षतिपूर्तिको मात्रा तोकिएकोमा सोही बमोजिम र नतोकिएको हकमा सम्झौताको प्रकृति, स्थलगत निरीक्षण, स्थानीय सर्जमिन, विशषज्ञको राय, प्रचलित दरभाउसमेत बुझी सोको आधारमा मर्का पर्ने पक्षलाई मध्यस्थता समितिले क्षतिपूर्ति भराइदिने निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि पक्षका काबु बाहिरको परिस्थितिले गर्दा करार यथावत परिपालना हुन नसेकको अवस्थामा यस ऐन बमोजिमको दायित्व तिन व्यहोर्न पर्ने छैन । तर करार गर्दाका अवस्थामा पक्षबीच कुनै लेनदन भएको रहेछ भने, अवस्था हेरी मर्का पर्ने पक्षलाई लेनदनका सामान, वस्तु वा नगद फिर्ता दिन पर्नेछ ।

३०. कारवाही चलाउने तथा दण्ड सजाय गर्ने अधिकारी : (१) यस ऐन बमोजिम दण्ड सजाय गर्ने वा क्षतिपूर्ति भराउने अधिकार स्थानीय न्यायिक समितिलाई हुनेछ ।

(२) यस ऐन बमोजिम कारवाही तथा सजाय हुने मद्दा अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयको परामर्श तथा सहयोग लिन सक्नेछ ।

३१. दण्ड सजाय : (१) कसैले यस ऐनको देहाय बमोजिम कसुर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हनेछ :

(क) दफा ३ र ४ विपरित कषि बजार स्थापना र सञ्चालन गरेमा पच्चीस हजार देखि पचास हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना,

(ख) मनासिव कारण बेगर दफा २८ का उपदफा (२) का कार्य नगरेमा वा गर्न इन्कार गरेमा त्यस्ता कार्यालयका मुख्य भई कार्य गर्ने अधिकारी वा त्यस्ता कार्य कुनै अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गरिएकोमा त्यस्ता जिम्मेवारी प्राप्त अधिकारीलाई पच्चीस हजारदेखि पचास हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना,

- (ग) दफा २९ बमोजिम क्षतिपूर्ति भने आदेश दिएकोमा लापरवाहीपूर्वक त्यस्ता क्षतिपूर्ति नदिएमा त्यस्ता अटेर गर्नेलाई पच्चीस हजारदेखि पचास हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना,
- (घ) यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमावली विपरित कुन कार्य गरी त्यसबाट कसैको हानी नोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी निजबाट नै भराइनेछ ।

३२. पुनरावेदन : यस ऐनको दफा ३१ बमोजिम दिएको सजायमा चित्त नबुझ्ने पक्षले पैंतीस दिन भित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

३३. बिमा सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस ऐन बमोजिम करार गरी गरिएको कृषि उपजका उत्पादनको सम्भौताका आधारमा बिमा समितिले तोकेको प्रक्रिया पुरा गरी त्यस्ता बिमा कार्य गर्न अख्तियारी पाएको बिमा कम्पनीले बिमा गर्नेछ ।

(२) बिमा गर्ने प्रक्रियाका सम्बन्धमा बिमा समितिले समय समयमा निर्धारण गरेको कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।

(३) यस ऐन बमोजिम गरिने व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धित निकायमा दर्ता हुनासाथ सोही मितिबाट लागू हुने गरी सम्बन्धित बिमा कम्पनीले बिमा गर्न सक्नेछ ।

(४) कुन बिमा कम्पनीले व्यावसायिक कृषि करारको बिमा गर्दा तिर्न परेको क्षतिको अङ्क बराबर आफ्नो खुद कर योग्य आयबाट घटाउन पाउनेछ ।

३४. प्रचलित कानून बमोजिम हुने : यस ऐनमा लेखिएको विषयमा यस ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

३५. वौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्नु पर्ने: यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्दा वा व्यावसायिक कृषि करार गर्दा वौद्धिक सम्पत्ति, भौगालिक परिचय तथा कृषक अधिकार समेतको संरक्षण हुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

३६. नियम बनाउन सक्ने : यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न नगर कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।

३७. बचाऊ: यस ऐनको उद्देश्य तथा विषय क्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम यस अधि भएका कार्यहरु यस ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

अनसूची -१

दफा २ का खण्ड (छ) सँग सम्बन्धित

- (१) खाद्यान्न बाली,
- (२) वागवानीजन्य: फलफल, तरकारी, मसलाबाली, पुष्प
- (३) पशु, पन्छी
- (४) माछा, मासु, दुध, फुल, हाड, छाला, ऊन
- (५) च्याउ,
- (६) मौरी पालन, रेशम खेती
- (७) चिया, कफी, अलैची, सुपारी, घाँसेवाली
- (८) तेलहन, दलहन
- (९) कपास, जुट, उखु, रबर खेती, टिमुल
- (१०) कृषि पर्यटन
- (११) कृषिका सबै उपक्षेत्रसँग सम्बद्ध उत्पादन र सो शब्दले औद्योगिक प्रयोजनमा हुने कृषि वस्तुहरु
- (१२) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनको प्रशोधन उद्योग
- (१३) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन सामग्री (दाना, मलखाद्य, विषादी, औषधी) आदिका प्रशोधन उद्योग
- (१४) खेती प्रणालीमा समाविष्ट कृषि तथा पशुजन्य वस्तुहरु ।

अनसूची (२)

दफा १९ सग सम्बन्धित

- (क) करारका पक्षहरू,
- (ख) करार खेतीका क्षेत्र,
- (ग) जग्गा र भौतिक साधन,
- (घ) वस्तुको विवरण, मात्रा,
- (ङ) गुणस्तर,
- (ड) सम्झौताको अवधि,
- (च) उत्पादन गरिने वस्तुको खरिद/बिक्री मूल्य,
- (छ) भुक्तानीको प्रक्रिया,
- (ज) ढुवानीको दायित्व,
- (झ) उत्पादन प्रक्रिया,
- (ञ) अनुगमनका पक्षहरू,
- (ट) काबु बाहिरको परिस्थितिबाट उत्पादनमा पर्ने सक्ने असर र त्यसको दायित्व,
- (ठ) गुणस्तर निर्धारणका आधारहरू,
- (ड) पक्षहरूले एक अर्कालाई उपलब्ध गराउने सेवा तथा सुविधा,
- (ढ) करारको पालनामा विवाद भएमा अपनाइने समाधानका उपाय, जस्तै:- मेलमिलाप तथा मध्यस्थता लगायतका विषय वस्तुहरू आदि ।
- (ण) कृषि उपजको मूल्य निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था ।